

Երանեալ
Առաջին Ազգային
Հանրապետութեան - Մարտիս

1774

ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆՑ

ՆԱԽԱԴԱՏ ԵՒ ԳԵՐԱԳՈՅՆ

ԴԱՏԱՎԱՐԱՆԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆՆԵՐ

ՍՊՅԱԾ

1936

Դիմում
Երևանի Արդյունաբերական
Գոմի Հանձնաժողովին
Գոմի Հանձնաժողովին

493
17/1

ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆՑ

ՆԱԽԱԴԱՏ ԵՒ ԳԵՐԱԳՈՅՆ

ԴԱՏԱՍՍԱՆԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆՆԵՐ

Վհլաց
175

Ս Ա Զ Ի Ա

1936

ԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ

Նկատելով որ ընտանեկան վեհերն ու ամուսնական դատերը մեր մէջ ալ խուզոր համեմատութիւններ ստացած են համեւրոպական պատերազմէն ի վեր.

Նկատելով որ ընկերային այդ ցաւերը Հայաստան-եայց Եկեղեցւոյ ոգւոյն համաձայն եւ օրինական համբով դարմանելու համար մէր հողեւոր իշխանութեան տակաւին կը պակսին դատավարութեան հրահանգ եւ վճռահատութեան օրենքներ, ընդհակառակը վիճերուն լուծումը բողուած է դատաւորներու՝ վիաստերը գնահատելու եղանակին եւ երբեմն ալ անսնց հմահանոյքին. մեր քեմի Եկեղեցիներուն եւ համայնքին ծառայսւրիւն մը մատուցանելու առաջադրութեամբ եւ Դատաստանական Խորհուրդներուն ուղղութիւն մը տալու նպատակ, պատրաստած ենք սոյն «Կանոնագիր Ամուսնական Դատավարութեանց», զործը, որ արդիւնք է մեր տարիներու փորձառութեան, Կ. Պոլսոյ Պատրիարքութեան ուրամեայ մեր փոխանորդութեան եւ Դատաստանական նախագահութեան միջոցին Հայրապետական կոնդակիներու եւ Կեդր. Կրօն. Ժողովի տուած վճիռներու ուսումնասիրութեանց:

Մեր Եկեղեցական Բարձրագոյն Խիստանութեան գկողմէ ՏՐՈՒԱԾ ամուսնական սոյն վճիռները կու զա ն մեծ մասով, հայրենի Եկեղեցւոյ կրտսական ըմբռնու մ-

Աերեն, ազգային աւանդութիւններէն, սովորութիւններէն, բարքերէն եւ մեր ընկերային կեանքի արդի պայմաններէն, որոնք այլ եւս նուիրականացած եւ օրէնքի ոյժն սազած են:

Աւելորդ չըլլար յայտնել թէ այս գործի պատրաստութեան մէջ օգտուած ենք նաև զուիցերական եւ ֆրանսական բաղադրային օրենքներէն եւ նկատի ունեցած ենք երկրին օրենքները:

Ուրախ պիտի ըլլայինք ձեռնիասներու եւ աւելի փորձառներու դիտողութիւններն ու բննադատութիւնները լսելով։ Այս եղանակաւ պատեհութիւն պիտի ՏՐՈՒԵՐ լաւագոյն գործ մը պատրաստելու։

b. b. Φ.

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԸՆԴՀ. ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆՎԱԽԵՐ ԵՒ ԽՆԴՐԱԿԱՆ ՊՍԱԿՆԵՐ

1.— Փեսային պնդումներուն վրայ պսակը չեղալ կը համարուի, երբ առագաստի գիշերը հարսը կոյս չգտնուի և կուսութեան եղծումը ամուսնոյն կողմէ կատարուած չըլլալը հաստատուի նշանուած վիճակին մէջ։ Կուսութեան եղծումը կրնայ ուրիշ պատճառներէ ալ յառաջ եկած ըլլալ։ պարագաները պէտք է հաստատուին խղճամիտ երկու բժիշկներու կողմէ, փեսային իրաւունք տրուելու համար։

2.— Պսակը չեղեալ կը համարուի, երբ այրը անկարող գտնուի իր առնական պարտականութիւնը կատարելու և անկարողութեան տեւականութիւնը կամ անբուժելիութիւնը հաստատուի երկու խղճամիտ բժիշկներու կողմանէ։

3.— Պսակը անվաւեր կը նկատուի, երբ պսակագրութիւնը բռնի կատարուած է, առանց մէկ կամ միւս կողմի հաւանութեան կամ յօժարութեան։ Պսակադիր քահանան պատասխանատու է։

Ծանօթ.— Այր ու կին վեց ամիս իրարու հետ սիրողի և խաղաղութեամբ կենակցելէ վերջ բռնութեան մասին եղած առարկութիւններն անընդունելի են։

4.— Անչափահաս աղջկան մը պսակադրութիւնը չեղեալ կը համարուի. կամ այդ պսակի օրինականացումը Հոգեւոր Գերազոյն Խորհուրդին անկ է: Պսակադիր քահանան պատասխանատու է:

Ծանօթ.— Երկրի օրէնքին համաձայն, 17 տարեկան կոյսը և 19 տարեկան երիտասարդը չափահաս կը համարուին: Անհրաժեշտ է այս օրէնքը յարգել:

5.— Կողմերէն մէկուն կամ միւսին անգիտակից վիճակի մէջ տեղի ունեցած պսակադրութիւնը անվաւերէ և չեղեալ կը նկատուի: Պսակադիր քահանան միշտ պատասխանատու է:

6.— Նմանապէս դեռատի աղջկան մը (20—25 տարեկան) պսակադրութիւնը տարիքու տղամարդու (50 տարեկանէն վեր) հետ չեղեալ կը համարուի: Պսակադիր քահանան պատասխանատու է:

7.— Մտագարներ և լուսնոտներ երբեք չեն կը նար պսակուիլ:

Ա.— Պսակադրութեան միջոցին դատողութենէ զրկուածներու պսակը անվաւերէ է:

7.— Արամբի կիներ և կանամբի այրեր, առանց օրինական ամուսնալուծման վկայագիր ունենալու, չեն կարսղ վերամուսնանալ: Այսպիսիներու պսակներն անվաւեր են: Պսակադիր քահանան պատասխանատու է:

9.— Եկեղեցւոյ օրէնքով արգիլուած մօտաւոր արենակիցներու և խնամիներու (արենակիցներու հինգ ճիւղը, խնամիներու չորս ճիւղը արտօնուած է) պսակը անվաւերէ է. կամ անոր օրինականացումը կը պատկանի Գերազոյն Հոգեւոր Խորհուրդին: Պսակադիր քահանան պատասխանատու է:

10. — Եկեղեցական կանոնով՝ աղջիկ առեւանգելը արգիլուած է։ Առեւանգուածը չի կրնար պսակուիլ, ցորչափ բոնութիւնը չէ խափանուած և աղջիկը 3—7 օր պայմանաժամով չէզոք վայր մը չէ փոխադրուած։ Սոյն կանոնի հակառակ կատարուած պսակը չեղեալ կը համարուի և քահանան կ'ենթարկուի պստասիանատուութեան։

ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՄԱՆ ՊԱՏԺԱՌՆԵՐ

11. — Պսակը կը լուծուի։

Ա. — Ամուսիններու մէկուն մահովը։

Բ. — Օրինաւորապէս կատարուած ամուսնալուծումով։

Գ. — Պսակի անվաւեր հոչակումով։

12. — Այրը կրնայ ամուսնալուծում պահանջել իր կնոջ պառնկութեան պարագային։

13. — Կինը կրնայ ամուսնալուծում պահանջել իր էրկան շնութեան պարագային։

Ա. — Երբ այրը հակաբնական յարաբերութեան մէջ գտնուի իր կնոջ կամ իգացեալ արուի մը հետ։

Բ. — Երբ այրը կամ կինը վեներական ախտով վարակուի իր ամուսնական կեանքին մէջ, և մէկ կամ միւս կողմը գիտականօրէն և փաստացիօրէն չկրնայ ապացուցանել թէ՝ այդ վարակումը ապօրէն յարաբերութեանց արդիւնք չէ։

Գ. — Երբ այրը առաջնորդէ իր կինը անբարոյական յարաբերութիւններու ուրիշ մարդու կամ մար-

դոց հետ։ Այս երեք պարագաներուն մէջ ալ պսակը կը լուծուի, փաստացիօրէն հաստատուելէ վերջ։

14.— Ամուսիններէն մէկը ամուսնալուծում պահանջելու իրաւունք կ'ունենայ սեռային ծայրայեղ չափազանցորթիւններու, խոշտանգումներու և ծանր նախատինքներու հետեւանքով, մանաւանդ երբ առոնք յաճախաղէպ կը դառնան։

Ա.— Կեանքն անհանդուրժելի ըլլալու աստիճան անմիաբանութիւն, քանակոծում, հրապարականախատ կորիւներ, չարանենգ դաւեր պատիւի և կեանքի դէմ։

Բ.— Երբ ֆիզիքական անյարմարութիւն կամ պակասութիւն ունեցող ամուսիններէն մէկը տանջէ միւսը (օրինակ, խեղանդամ կամ անկարող այր) և բժշկական տեղեկագիրներով այս պարագան հաստատուի որպէս գործարանական թերութիւն։

Գ.— Երբ կինը տեսակ մը որձեւէգ նկատուի, ամուսնական կեանքէ անհաղորդ մնայ, ամուսնական պարտականութիւնը չկատարէ։

Դ.— Հակառակ ամուսնոյն զաւակ ունենալու բաղձանքներուն, կինը 3—4 անգամ սաղմը փճացնէ, առանց գիտութեան և հաւանութեան իր ամուսնոյն։

Ե.— Երբ կինը անհանգանդ, վէս, կամակոր, ցոփ և շուայտ կեանքով մը ապրի, ամուսինը և զաւակները չափազանց անխնամ թողու։ Էրկանը ինչքը գողնայ, վատնէ, ընտանեկան յարկը կորիւի, աններդաշնակութեան բոյն դարձնէ, երբ կինը՝ յաճախաղէպ եղած յորդորներուն և պաղատանքներուն հանդէպ խուլ և անուղղայ մնայ,

15.— Ամուսիններէն մէկը ամուսնալուծում պահանջելու իրաւունք կ'ունենայ հետեւեալ պատճառներով։

Երբ մէկ կողմը ծանր և խայտառակ դատապարտութիւն մը կրէ իր ոճրային արարքին կամ արարքներուն համար քաղաքային դատարանէ մը։

Օրինակ. մարդասպանութեամբ 10-15 տարի կամ ցկեանս բանտարկուի, ուրիշի մը հետ չնութեան կամ պոռնկութեան մեղքով դատապարտուի, վերջապէս ընտանիքի ապագան և պատիւը առաթուր կոխոտող արարքով մը 5-10 տարի դատապարտութիւն կրէ։

16.— Երբ ամուսիններէն մէկը չարահնար միջոցներով լքէ (abandon malicieux) միւսը ամբողջ երեք տարիներ։

17.— Երբ ամուսիններէն մէկը ուեէ պատճառով մեկնի կամ փախուստ տայ օտար երկիր և ամբողջ 4 տարիներ կարելի չըլլայ իրարու հետ միանալ և միւսը մնայ անխնամ։

18.— Երբ կողմերէն մէկը անբուժելիօրէն խելագարի (folie incurable) ամբողջ երեք տարիներ՝ այր և կնոջ կեանքը անտանելի դառնալու աստիճան և հիւանդութեան անբուժելի հանգամանքը երկու մասնագէտ բժիշկներու կողմէ տեղեկագրով մը հաստատուի։

19.— Երբ այր ու կին, դատարանի որոշումով, երեք տարի իրարմէ բաժնուած ապրին և ուեէ եղանակաւ կարելի չըլլայ զիրենք միացնել։

20.— Երբ ամուսիններէն մէկը հակառակ միւսին կամքին և խնդրանքին՝ միանալու, բաժնուած կը մնայ ամբողջ հինգ տարիներ, առանց հաղորդակցութեան։

21.— Խսկ ամուսիններէն մէկը դատարանի օրիւ-

նական վճիռով՝ ամուսնալուծում ընդունելէն վերջ, կրկին միանայ իր էրկանը կամ կնոջը հետ, այլեւս իրաւունքը կը կորսնցնէ ապագային մէջ կրկին դատարան դիմելով՝ ամուսնալուծում պահանջներու, ի բաց առեալ 15-րդ և 18-րդ յօդուածներու մէջ նախատեսուած պարագաներէն։

Ծակաւին վճիռ չտրուած, երբ կողմերէն մէկը ետ կը քաշէ իր ամուսնալուծման պահանջման գիրը միւսին հաւանութեամբ, ամբողջ դատավարութիւնը չեղեալ կը համարուի։

22.— Երբ հաստատուի թէ՛ այր ու կին հաւասարապէս անբարոյիկ կեանք մը կ'անցընեն, կամ վեներական ախտով և պժդալի մոլութիւններով վարակուած են, ամուսնալուծմամբ՝ յաւիտեան կը զրկուին վերամուսնանալու իրաւունքէն։ Դատարանի հոգածութիւնը ըլլալու է մանուկները փրկել ընտանեկան այլ աղտոտ մթնոլորտէն։

23.— Այր ու կին համաձայնելով՝ երբ դատարան ներկայանան՝ իրարմէ ամուսնալուծելու նպատակաւ, ամուսնալուծման պատճառ դարձող խնդրոյ էութիւնը պարտաւոր են ապացուցանելու։ Այս պարագային, մէկուն յանցապարտ վերագրումները առ միւսն, չի կրնար լսուիլ և ընդունուիլ յանցապարտին խոստովանութեամբ։

ԿՆՈՉ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ

24.— Ամուսնալուծուած կինը, նոյնիսկ եթէ յանցապարտ եղած ըլլայ Գերագոյն Դատարանի վճիռով, իրաւունք ունի իր հօրենական առունեն տարած դրամօժիտը, կալուածը, կարասին, հագուստները և պահանջելու իր ամուսինէն :

Նոյնպէս կնոջ կը պատկանի հարսանեկան առիթով իրեն տրուած ամէն կարգի նուէրներ՝ ընծայուած ամուսինէն, ամուսնոյն ծնողքէն, պարագաներէն և բոլոր հարսնեւորներէն :

Եթէ այր ու կին իրարու հետ կենակցած ժամանակաշրջանին, վերև ակնարկուած ինչքերը ծախուելով կամ փոփոխուելով՝ ընտանեկան պէտքերուն համար զործածուած են, կինը զանոնք պահանջելու իրաւունք չունի : Եթէ անոնցմէ մաս մը միացած է, դարձեալ կնոջ կը պատկանի :

ՕՐԻՆԱԿԱՆ ԻՆՉ ԻՆՉ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

25.— Դատարանը կամ դատաւորները չեն կարող ապացուցուած նկատել ամուսնալուծման և բաժանման համար ցոյց տրուած այն պատճառները, որոնց զոյտթեան խղճով չեն համոզուած :

26.— Դատաւորները դուրսի ասուլիսներէն պէտք չէ տարուին : միայն դատարանին ներկայացուած փաստերով պէտք է դատեն : Դատաւոր մը իր գիտցածներովը չի կրնար որոշում տալ :

27. — Դատաւորները երբ համոզուին թէ՝ այրու կնոջ միջև հաշտութիւն մը հաւանական է, իրենց իրաւասութեան սահմանին մէջ է զանոնք ժամանակաւորապէս իրարմէ բաժնել, եթէ նոյնիսկ ամուսնալուծում պահանջած ըլլան։ Սոյն բաժանման տեւականութիւնը կրնայ սահմանուիլ 6 ամիսէն 2 տարի։

28. — Այր և կնոջ միջև լուծելի խնդրոց համար ո՛չ երդում կ'առաջարկուի, ոչ ալ անոնց խոստովանութիւնները կրնան կաշկանդել դատաւորները։

29. — Կանամբի այր մը կամ արամբի կին մը, երբ չնայ և կամ պոռնկի ուրիշի մը հետ, յետ ամուսնալուծման, դատարանի սահմանած պատիժը կրելէ վերջն ալ չի կրնար ամուսնանալ խնդրոյ առարկայ դարձած այդ անձին հետ։

30. — Ամուսնալուծում ստացող կինը, մինչև 300 օր, այսինքն մինչև ծննդաբերութեան շրջանին լրացումը, չէ կարող վերամուսնանալ ուրիշի հետ Այս օրէնքը, հարկեցուցիչ պարագաներու տակ, կրնայ իր մեղմացուցիչ կողմերն ունենալ՝ դատարանի հաւանութեամբ։

31. — Եթէ այր ու կին իրարմէ բաժնուած՝ տարբեր վայրերու մէջ բնակին, դատախազ կողմին բնակավայրի դատարանը իրաւասու է դատին նայելու։

32. — Մեղապարտ ամուսիններ, իրենց գործածյանցներուն համաձայն, եկեղեցւոյ խորհուրդներէն կը զրկուին դատարանի որոշումով, 1—5 տարի։ Պատիժի տեւողութեան սահմանումը դատաւորներու գնահատումէն կախում ունի։

Ա. — Պատիմը չլրացնող մահամերձին կը տրուի
վերջին թոշակը:

Բ. — Թեմին Առաջնորդը կամ Տեղապահը իրաւասու
է պատիմին տեւողութիւնը կարձելու:

ՊԱՐԵՆԱԳԻՆԻ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ ԵՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿ

33. — Ամուսնական դատերու վճիռները երկու եղ-
րակացութեան կը յանդին. — Կամ պարենագինի, կամ
ամուսնալուծման:

Ա. — Անկողնոյ բաժանումով պարենագին պա-
հանջող կնոջ ամբաստանութիւնները երբ հաստատ-
ուին և իր անմեղութիւնը երեւան գայ, եթէ հնա-
րաւոր չըլլայ կինը տարհամոզել իր էրկան հետ միա-
սին կենակցելու միեւնոյն յարկի տակ՝ որպէս այր ու
կին, էրիկը կը պարտաւորուի, իր նիւթական կա-
րողութեան չափով, պարենագին վճարել կնոջը և ան-
չափահաս զաւակներուն:

Բաժանման յամուրդը դատարանը կ'որոշէ՝ պա-
րագաները և տրամադրութիւնները նկատի ունենալով:

Բ. — Իսկ մարմնոյ բաժանուս պահանջող կինը,
իր էրկան մասին ըրած ամբաստանութիւնները եթէ
չկարենայ հաստատել, և կամ կարելի չըլլայ զինքը վե-
րադարձնել իր ընտանեկան բոյնը, պարենագինի պա-
հանջումը կը մերժուի:

Գ. — Երբ էրիկն ալ կնոջ մասին ըրած ամբաս-

տանութիւնները չկարողանայ հաստատել, և այս վերջինը ուզէ միանալ էրկանը հետ, բայց ան միշտ մերժէ զինքն ընդունիլ իր ընտանեկան յարկին տակ ու խնամարկել, կնոջ պահանջումին վրայ, դատարանը պարենագին կը սահմանէ՝ էրկան կարողութեան համաձայն :

34. — Մանուկները կը յանձնուին ամուսնալուծում ստացող անմեղ կողմին, յանցաւորին աղէտաւոր ազդեցութենէն զանոնք զերծ կացուցանելու նպատակաւ, Այսու հանդերձ, այս օրէնքին կիրարկումը բացարձակ չէ բոլոր ազգերու օրէնսդրութեանց մէջ, Պարագաներու և պատշաճութեան համաձայն շարժած են դատաւորները, միմիայն մանուկներուն շահն ու պագան նկատի ունենալով:

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆՑ

35. — Ամուսնալուծում պահանջող ամուսիններէն մէկը, իր երկու օրինակ խնդրագիրը անձամբ կը ներկայացնէ դատարանի նախագահին (պուլկարերէն և հայերէն գրուած), որ մակագրութեամբ մը մէկ օրինակը կը յանձնէ ծխատէր քահանային, 20 օրուան միջոցին այր ու կնոջ միջեւ հաշտութիւն գոյացնելու նպատակաւ, Քահանան, ի պահանջել հարկին, Դատաստանական Խորհրդոյ առենապետն ալ իրեն հետ առած, ամէն ջանք ի գործ կը դնէ, երբ օգտակար դատէ՝ ընտանեկան խորհուրդ մըն ալ կը կազմէ՝ հաշտութիւն առաջ բերելու համար։ Պայմանաժամը լրանալուն, կը տեղեկագրէ նախագահին իր ջանքերուն արդիւնքը,

Ա. — Ամուսնական դատավարութեանց խնդրանքները սոսկ այր ու կնոջ կը պատկանին. երբորդ մը չի կրնար գործին միջամուխ ըլլալ։

Բ. — Խնդրարկուն պէտք է նշանակէ իր գրին մէջ՝ տարիքը, ծննդավայրը, արհեստը, այր ու կնոջ հասցէն, ամուսնութեան թուականը, ծննդեան և պսա-

Վաղբութեան վկայագիրներու հարազատ պատճէնները,
զաւակ ունենալը կամ ոչ, ևայլն:

Գ.— Դատախազ կողմը պէտք է վճարէ պետա-
կան որոշեալ 300 լէվի տուրքը (Դերջաւեն՝ Վետնիկ
թիւ 93, 28 Յուլիս 1924, յօդուած 36 հատուած 1)
և Դատաստանական Խորհրդոյ կողմանէ որոշուած սա-
կը: Աղքատթեան պարագային, կրնայ ներկայացնել
տեղւոյն Օպշթինայէն աղքատութեան վկայագիր, զերծ
մնալու համար պետական տուրքէն, և միեւնոյն ժա-
մանակ տեղւոյն Աղքատախնամէն՝ զերծ մնալու հա-
մար ազգային տուրքէն:

Դ.— Երկու կողմերն ալ պէտք է որ ներկայա-
ցնեն հաստատագիր թէ իրենց բոլոր պարտքը վճա-
րած են ազգային սնտուկին:

36.— Երբ դատախազը պնդէ իր պահանջումնե-
րսւն վրայ, աղերսագրին պատճէնը կը յղուի, 7 օր-
ուան միջոցին, ամբաստանեալին, և որուն պատաս-
խանը ստացուելէն վերջ, կ'որոշուի դատավարութեան
օրը և կը դրկուի երկու կողմին կոչնագիր:

37.— Եթէ ամբաստանեալը քաղաքէն բացակայ
է, բայց բնակավայրը և հասցէն որոշ, նոյն երկրի
քնակիչ, բողոքագրին պատճէնը կը դրկուի գտնուած
տեղը՝ 15 օրուան պայմանաժամով, յետոյ կոչնագիրը:
Իսկ եթէ անյայտ և կամ բնակավայրը անծանօթ է,
լրագիրներու միջոցաւ կոչնագիրը կը հրատարակուի
1—3 ամիս պայմանաժամ տալով՝ դատարան ներկա-
յանալու համար:

Ա.— Արտասահման ապրող ամբաստանեալներու
դատարան ներկայանալու յամուրղը, հեռաւորութեան

պարագան նկատի ունենալով. կարելի է երկարել 3—5
ամիս, միշտ 36-րդ յօդուածի տրամադրութիւնը յար-
գելով:

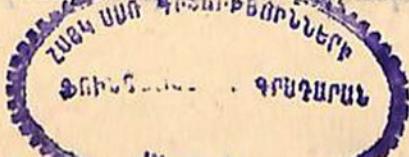
Բ.— Հեռաւոր երկիրներու մէջ ապրողներ կա-
րող են իրենց կողմէ փոխանորդ նշանակել, որ պար-
տաւոր է ներկայացնել իր փոխանորդագիրը, սակայն
պէտք է քննէ դատարանը և զայն հաստատէ նախա-
գահը:

38.— Կողմերը կրնան վկայեալ ֆաստաբաններ
ունենալ, տալով անոնց լիազօրութիւն՝ իրենց դատը
պաշտպանելու, պայմանաւ որ ֆաստաբանը ամուսնա-
լուծան դատերու փոխանորդելու իրաւունք ունենայ
ֆաստաբանական կաճառէն: Նմանապէս այս մասին
դրաւոր խնդրանք պիտի մատուցանեն դատարանին և
հաստատագիրը պիտի վաւերացուի նախագահին կողմէ:

Ա.— Արմաշու, Երուսաղէմի, Գէորգիան ձեմա-
րանի և Սաոյ Վարդապետանոցներէն վկայեալներ,
որպէս Աղքային Եկեղեցւոյ օրէնքներուն հմուտ ան-
ձեր, կրնան դատերու պաշտպանութիւնը ստանձնել՝
ֆաստաբանի մը միջոցաւ:

Բ.— Զքաւորներ, որոնք անկարող են իրենց
փոխանորդ կարգել, դատարանի նախագահը կրնայ դի-
մել տեղույն ֆաստաբաններու կաճառին, չքաւոր ան-
ձին դատը մարդասիրաբար պաշտպանելու խնդրանքով:

39.— Որոշուած թուականին և պահուն, կողմե-
րը դատարան կը ներկայանան: Ամբաստանագիրը կը
կարդացուի, եթէ դատախազը բերանացի նոր յայտա-
բարութիւններ ունենայ մարդանագրուի: Յետոյ,

նախագահը, յանուն դատարանի, հանդիսաւոր կոչում՝
կ'ընէ այր ու կնոջ սիրով և խաղաղութեամբ կենակ-
ցելու, Եթէ յօրդորը անլսելի մնայ, դատը կը շարու-
նակուի, լսելով նաև ամբաստանեալը:

Ա. — Առաջին նիստին՝ այր ու կնոջ ներկայու-
թիւնը բացարձակ անհրաժեշտութիւն է:

Բ. — Արտասահման ապրող ամբաստանեալը, բա-
նաւոր պատճառաւ մը, եթէ չկարողանայ ներկայա-
նալ դատարան, իր տեղը կրնայ փաստաբան մը փոխա-
նորդ կարգել կամ գրաւոր ներկայացնել իր դիառդու-
թիւնները:

40. — Եթէ ամբաստանեալը, առանց բանաւոր
պատճառի, դատարան ներկայ չգտնուի, դատախազի
պահանջին վրայ՝ դատավարութիւնը ի բացակայու-
թեան ամբաստանեալին տեղի կ'ունենայ:

Ա. — Ժողովի իրաւասութեան սահմանին մէջ է
երկրորդ կոչնագիր մըն ալ յղել դատախազեալին՝ 7
օրուան պայմանաժամով և յետ այնու միայն ձեռնար-
կել դատավարութեան:

Բ. — Ժողովին մէջ՝ հաշտութեան վերջնական
փորձի ապարդիւն անցնելէն յետոյ, փաստաբանները
կրնան հրաւիրուիլ դատարան:

41. — Եթէ ամբաստանեալը իր կողմէ ևս դատ
բանայ իր դատախազին դէմ, դատերը կը միացուին.
առաջինին դատը լրանալէն յետոյ, երկրորդին կը
ձեռնարկուի և հուսկ ուրեմն եղբակացութեան մը կը
յանդի դատարանը և կու տայ իր որոշումը:

42. — Դատախազը իր ամբաստանութիւնները

համտատելու համար պէտք է ներկայացնէ վաւերագիրեր (document)։ ոստիկանական տեղեկագիր, բժշկական տեղեկագիր, վկաներ և այլն, համաձայն դատի ընութեան։ Վկաներու մասին որոշապէս պիտի հաղորդէ թէ, իւրաքանչիւրը ի՞նչ պիտի վկայէ և ըստ այնմ պիտի արձանագրուի մէն մի վկայի անուան առջև, և իր ստորագրութեան ներքեւ պիտի յայտաբարէ թէ՝ ասոնցմէ զատ ուրիշ վկայ չունի։ Ուրիշ վկաներ նաև կրնայ ներկայացնել դատը սկսելէ առաջ։

Ա. — Նոր դէպքի, նոր պարագայի համար վկաներ կ'ընդունուին։

Բ. — Շահագրգուող կողմը պարտաւորեալ է իր վկաները դատարան բերել, ծախքը վճարել, եթէ վըկաները չուզեն դալ, դատարանը ի հարկին՝ ոստիկանի միջոցաւ կրնայ զանոնք բերել տալ։

43. — Եթէ դատախաղը, պատճառը առանց դատարանին իմացնելու, որոշեալ թուականին և պահուն չներկայանայ դատարան, դատը կը ջնջուի։

44. — Եթէ ամբաստանեալը իր դատախաղին դէմդատ բացած է, անոր դատին ընթացք կը տրուի։

45. — Երդման արարողութիւնը կատարուելէն վերջ, վկաներէն իւրաքանչիւրը առանձին կը լսուի ի ներկայութեան ամբաստանեալին կամ անոր փաստաբանին և որուն իրաւունք կը արուի ինքզինքը պաշտպանելու։

Ա. — Եթէ 3—4 վկաներու յայտարարութիւնները ինդիրը լուսաբանեն և դատարանը անոնց վկայութեանց ճշմարտութեան մասին համոզում գոյացնէ,

մնացեալ վկաներու ունկնդրոռթիւնը այլես աւելորդ կ շնկատուի, եթէ դատախազը անոնցմէ հրաժարի:

Բ.— Վկաներուն կեղծիքը, ստութիւնը և կաշուակերութիւնը եթէ հաստատուի, պետական դատարանին կը յանձնուին:

Գ.— Վկաներու ինքնութիւնը, պարկեշտութիւնը և ամբողջ հանգամանքը դատարանը պէտք է ճշշտած ըլլայ՝ վկայութիւնները լսելէ առաջ:

Դ.— Ի հարկին՝ դատարանը կը զիմէ թաղ. Խորհուրդին, կասկածելի վկաներու պարկեշտութիւնը ըստուգելու, դատին աւարտումէն վերջ:

Ե.— Ծնողք, քոյր, եղբայր, հօրեղբայր, մօրեղբայր, հօրաքոյր, մօրաքոյր, մինչև հարազատ զարմիկներ (cousin german), մօտաւոր խնամիներ, ինչպէս նաև տունին մէջ ծառայող սպասաւոր կամ աղախին, վճարովի աշկերտներ, նաև գործի ընկերներ, ըստ օրինի՝ իրը վկայ չեն լսուիր: Բայց երբ դատին թաքուն ծալքերու լուսաբանութիւնը միայն անոնցմէ կախում ունենայ, առանց երդման կը լսուին, Վկայութեանց գնահատումը դատարանէն կախում ունի:

Զ.— Ծնողական յարգանքի (piété filiale) պատուէրը պահելու համար, զաւակները՝ որպէս վկայ չեն լսուիր:

Է.— Վերջապէս, վկաներու ունկնդրութեան խնդրոյն մէջ, պէտք է հետեւիլ պետական դատարաններու որդեղրած դրութեան և սկզբունքներուն:

46.— Եթէ վկայութիւններով գործը բոլորովին չլուսաբանուի, կամ հակառակ կողմը պնդէ թէ՝ իրա-

դարձութիւնները դատախազին և կամ անոր վկաներուն հաւասարիացումներուն համաձայն տեղի ունեցած չեն կրնար ըլլալ ակնարկուած վայրերուն մէջ և տեսակ մը գործնական քննութիւն պահանջէ, այն ատեն ժողովականներէն յանձնաժողով մը կը կազմուի, խնդիրը տեղւոյն վրայ քննելու:

Ա. — Ամբաստանեալին պնդումներուն վրայ, եթէ դատարանը հարկ տեսնէ բժշկական նոր տեղեկագիր մըն ալ ունենալ, բժշկական երկրորդ քննութիւն մը ևս կրնայ արտօնել:

Բ. — Նախընտրելի է բժշկական քննութիւնը կատարել պետական բժշկական կաճառին միջոցաւ:

47. — Դատը ամէն տեսակէտով քննուելէ վերջ դատավարութեան վերջ կը տրուի, և ամբաստանեալը կամ անոր պաշտպանը իր պաշտպանողականը բերանացի կամ դրաւոր կը կատարէ, և 8 օրէն դատարան ներկայանալու համար կը ստորագրէ:

Ա. — Եթէ ամբաստանեալը իր դատախազին դէմ դատ բացած է, և կամ առ առաւելն 5 օրուան մէջ, կ'ուզէ բանալ, ըստ օրինի՝ անոր դատն ալ կը տեսնուի և երկուքին որոշումը միասին կը տրուի:

48. — Դատարանը մանրամասն կ'ուսումնասիրէ թղթածրարը և կու տայ իր որոշումը միաձայնութեամբ կամ մեծամասնութեամբ: Որոշման համաձայն չգտնուող ժողովականը կամ ժողովականները պէտք է որ իրենց դիտողութիւնը նշանակեն և տակը ստորագրեն: Գերագոյն Դատաստանական Ատեանին ուղարկուած տեղեկագրին մէջ այդ դիտողութիւնները նոյնութեամբ պիտի արձանագրուին:

49. — Ժողովականներու կողմէ որոշմնագիրը ըստորագրուելէ վերջ միայն որոշումը կը հաղորդուի կողմերուն։ Եթէ շահագրգռուողները փափաքին, գրաւոր պատճէնն ալ կրնան ունենալ։

Ա. — Նախադատ ատեանները մէկ ամիս պայմանաժամ կու տան կողմերուն՝ որոշումը տրուելու թուականէն սկսեալ։ Սոյն պայմանաժամը անցնելէն վերջ վերաբննութեան աղերսագիր չընդունուիր։

Բ. — Նախադատ ատեանի տուած որոշումները Գերագոյն Ատեանին կողմէ վերաբննելի են և կանոնական հանգամանք կը ստանան։ Որոշումը վճիռի կը փոխարկուի միմիայն Գերագոյն Դատաստանական Ատեանի հաստատումով և Թեմական Առաջնորդին կամ Տեղապահին վաւերացումովը։ այս պատճառաւ իսկ Նախադատ ատեանները «լուծելի նկատեց» բանաձեւը պէտք է գործածեն։

50. — Եթէ ամբաստանեալին բացակայութեան տրուած է օրոշումը, գտնուած վայրի թերթերուն, իսկ եթէ բնակավայրը անյայտ է, տեղական թերթերու միջոցաւ որոշումը կը յայտարարուի 1—5 ամիս պայմանաժամով։ Եթի մինչև պայմանաժամին աւարտումը, ամբաստանեալին կողմէ լուռթիւն պահուի կամ վերաբննութեան բողոքագիր մը ներկայացուի։ տեղեկագրին կցելով զայն, կը յդուի Գերագոյն Դատաստանական Ատեանին։

Տեղեկագրին մէջ պիտի շեշտուի թէ՝ որոշումը ի բացակայութեան տրուած է, թէ՝ լրագիրներուն մէջ հարկ եղած յայտարարութիւններն եղած են ևն։ Օրինական բոլոր ձեւակերպութիւնները յիշուելու են։

51.— Գերագոյն Դատաստանական Ատեանը՝ տեղիկագիրը և յարակեց թուղթերը, եթէ կան, կը քննէ և առ առաւելն 50 օրուան մէջ իր վճիռը կ'արձակէ:

Ա.՝ Եթէ տեղեկագրին մէջ, Գերագոյն Դատաստանական Ատեանը պակաս կամ օրէնքի հակառակ կէտեր գտնէ, դիտողութիւնով մը տեղեկագիրը կը վերադարձնէ Նախադատ Ատեանին, զանոնք լրացնելու և օրէնքի համաձայն դատը վարելու համար:

Բ.՝ Գերագոյն Դատաստանական Ատեանը երբ կրկին օրինազանցութիւններ և աղաղակող անիրաւութիւններ տեսնէ, կը բեկանէ տրուած որոշումը և դատին վերաքննութիւնը կը յանձնէ կեղրոնի Նախադատ Ատեանին, իր անդամներէն մէկը դատախազ նշանակելով դատարանին մէջ:

52.— Ամուսնալուծումներու վճիռները կը հաստատուին թեժակալ Առաջնորդէն կամ Տեղապահին կողմէ՝ յանուն Հայոց Եկեղեցւոյ Ընդհ. Հայրապետին:

ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

53.— Դատաւորներէն մէկը երբ կողմապահութիւն ընէ դատախազին կամ ամբաստանեալին համար և կողմերէն մէկը բողոքէ, դատարանը՝ յետ խորհրդակցութեան, եթէ արդար գտնէ բողոքը, կը չէզոքացնէ այդ անդամը, իսկ հակառակ պարագային, միեւնոյն կազմով կը շարունակէ:

54.— Դատաւորներէն մէկը երբ դատուող կողմէն մէկուն ազգականը կամ անոր թշնամին կամ զործի ընկերը ըլլայ, այդ դատին չի մասնակցիր:

55.— Դատարանները ուրոյն կազմակերպութիւններ են, զերծ ներքին և արտաքին ազդեցութիւններէ:

Ծանօթ.— Թէ՛ Նախնական և թէ Գերազոյն Դատարանները ունին իրենց ուսկացոյցները, որոնց համատ կը գանձուին ամէն կարգի սակեր:

ԳԼՈՒԽ Գ.

**ԿՐՈՆԱԿԱՆ-ԴԱՏԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆՆԵՐՈՒԻ
ԿԱԶՄՈՒԻԹԻՒՆԸ**

Ա.— ՆԱԽԱԴԱՏ ԱՏԵԱՆ

56.— Նախադատ Ատեանի անդամները պէտք է ունենան 62, 63, 64 յօդուածներուն մէջ յիշուած հանգամանքներն ու յատկութիւնները։ Անոնց պաշտօնի տեւողութիւնը երկու տարի է և կրնան վերընտրելի ըլլալ։

57.— Նախադատ Ատեաններ արդէն զոյութիւն ունին Սոֆիա, Փլովտիւ, Ռուսանուք և Վառնա։ Նախադատ ատեանները կը բաղկանան չորս աշխարհականներէ և կ'ունենան նաև չորս փոխանորդներ, զորս կ'ընտրէ տեղւոյն թաղ. Խօրհուրդը՝ Աւագերէցին հետ խորհրդակցաբար և ցանկը կը մատուցանէ Գերագոյն Դատաստանական Ատեանին, առ ի վաւերացում։

58.— Նախադատ Ատեաններու գերադաս մարմինն է միայն Սոֆիայի Գերագոյն Դատաստանական Ատեանը։

59.— Նախադատ Ատեաններու նախագահն է տեղւոյն Աւագերէցը։

60.— Դատավարութիւնները պէտք է տեղի ու-

Նենան և որոշումները արուին սոյն Օրինագիրքի յօդուածներու տրամադրութեանց համաձայն:

61. — Ամուսնական դատերը երբեմն հոգեբանական բարդ խնդիրներ են: Զնախատեածուած պարագաներ երբ ներկայանան, անոնց լուծումը կը թողուի դատաւորներսւ ողջմտութեան և խղճմտանքի գնահատումին, բայց պարտաւորեալ են, փաստերու վրայ հիմուած, անպայման որոշում մը տալ:

Ծանօթ. — Ի հարկին սոյն կանոններուն մեկնիչը կամ լուսաբանողը Գեր. Դատաս. Ատեանն է:

Բ. — ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆ

62. — Առաջնորդին կամ Տեղապահին հետ, Թեժական Խորհուրդը կ'ընտրէ չորս բանիքուն աշխարհականներ՝ խղճամիտ, անցեալը մաքուր, երկրորդական ուսում ստացած, պուլկարահպատակ և փորձառուանձերէ. ինչպէս նաև անոնց իբր փոխանորդ չորս անձեր և զորս կը ներկայացնէ պատկանեալ նախարարաբութեան, առ ի վաւերացումն:

63. — Ատեանին կրնան անդամակցիլ առ նուազն երեսուն տարեկանն անց ամուսնաւոր անձնաւորութիւններ միայն:

64. — Ժողովի անդամներէն մէկուն իրաւագէտ և միւսին բժիշկ ըլլալը նախընտրելի է:

65. — Այս ժողովը թէ՛ վերաքննիչ, թէ՛ վճռա-

բեկ ատեանի հանգամանք ունի միանդամայն։ Պուլ-
կարահայ հոգեւոր իշխանութեան Դատական Գերագոյն-
իշխանութիւնը լինելով, անոր տուած վճիռը վերջ-
նական է, Առաջնորդէն կամ Տեղապահէն վաւերացուե-
լէն յետոյ։

66.— Նախադատ Ատեաններու կողմէ արուած
սրոշումները, դատին բնութեան և օրէնքին պահանջ-
ման համաձայն, կամ կը վերաքննուին, կամ կը բե-
կանուին և կամ կը հաստատուին։

Ծանօթ.— Վերաքննութեան պարագային, պէտք
է վճարել ժողովին սրոշած սակը։

67.— Գերագոյն Ատեանի մնայուն նախադահը
Առաջնորդը կամ Տեղապահն է, սրոնց պէտք է ուղղուին
Նախադատ Ատեաններու բոլոր գիրերը։

68.— Ատեանի աշխարհական անդամներու պաշ-
տօնավարութեան շրջանը երկու տարի է միայն և
կրնան վերընտրուիլ։

Ծանօթ.— Նախադատ Ատեաններու պայմանաժամը
թաղ. Խորհրդոյ պաշտօնավարութեան շրջանին հետ,
Գերագոյնինը Թեմականին հետ աղերս ունի. բայց երբ
ժամանակէն առաջ, ուեւէ պատճառաւ, դադրին ժողովնե-
րէն մին կամ միւսը և կամ երկուքն ալ, Աահաններուն
պայտօնն ալ դադրած կը համարուի և կը ձեռնարկուի
նոր ընտրութեան։

69.— Նախադատ Ատեաններու որոշումները երբ
վերաքննելի ոչինչ ունին, նախադահին կողմէ կը վա-
ւերացուին, առանց Գերագոյն Ատեանին հաւանու-
թեան ենթարկելու։

70. — Նախադատ և Գերագոյն Առեաններու ու
բոշումներն ու վճիռները վերջնական հանգամանք կը
ստանան միմիայն թեմի Առաջնորդին կամ Տեղապահին
վաւերացումովն ու ստորագրութեամբը,

71. — Առաջնորդը կամ Տեղապահը իր վերոյի ի-
րաւունքը միշտ կը պահէ, երբ տրուած ուեւ ամուս-
նական որոշում և վճիռ հայ եկեղեցւոյ օրէնքներուն
և աւանդութեանց հետ հաշտ չդանէ:

Ա Ե Ր Զ

ԳԱԱ Դիմենարար Գիտ. Գրադ.

FL0533667

[304]

404

175

աղաման
ժողովութեան

Տպագր. — «ՄԱՍԻՆ» ՑԱՐ ՍԻՄԵՈՆ, 72 — Սոճիս